

Autoarea constată că, la nivel morfosintactic, structurile metaforice ale epocii sunt caracterizate printr-o stereotipie a adjectivelor-epitet, prin topica anastrofică, procedeu devenit și el uneori o stereotipie sintactică, precum și prin inversiune.

Etimologic, termenii componenți ai metaforei confirmă o serie de tendințe ale limbajului istoric.

Pragmatic, în discursul metaforic privit ca un discurs ficțional, metafora, act de vorbire indirect, e utilizată ca o comunicare strategică disimulată, forța ilocuționară degajată (asertiune, invocație, interogație, ordin) fiind în concordanță cu convențiile epocii.

Toate aceste perspective de cercetare oferă o sugestie asupra efortului nașterii discursului poetic românesc al secolului al XIX-lea, în paralel cu consolidarea și edificarea limbii române literare.

Cartea Elenei Dragoș, realizată cu dăruire și competență, îmbogățește literatura română de specialitate.

ROZALIA COLCIAR
Academia Română
Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21
institutul.puscariu@gmail.com

ELENA DRAGOȘ, *Elemente de sintaxă istorică românească*,
București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995, 176 p.

La 22 de ani de la apariția lucrării *Elemente de sintaxă istorică românească*, autoarea lucrării pe care o avem în vedere astăzi, prof. univ. dr. Elena Dragoș de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, publică *Morfosintaxa metaforei (secolul al XIX-lea). Considerații etimologice și pragmatice* (vezi *supra*), fapt ce mi-a adus din nou în atenție opera lingvistei din Ardeal. Am simțit nevoia să recitesc *Elemente de sintaxă istorică românească*, lucrare care mi-a fost de un real folos la vremea când îmi scriam prima lucrare de doctorat, și, căutând ecourile pe care aceasta le-a produs la vremea apariției, am observat că – deși premiată cu Premiul Academiei Române „Timotei Cipariu” (1995) și citată intens în mai toate lucrările de specialitate –, lucrarea nu a fost decât singular recenzată, de unde și decizia noastră de a întreprinde acest act recuperator, mai exact de a recenza chiar și tardiv această lucrare.

Caracterul de noutate și importanța volumului sunt vizibile de la primele pagini (vezi p. 7 și urm.), când autoarea deschide discuția cu o paralelă interdisciplinară: „sintaxa și pragmatica”, o noutate în context lingvistic românesc. Anul 1995 era încă sub zodia cercetărilor gramaticii neotradiționale, iar această intenție a unei abordări pragmatice în lingvistica românească nu putea trece neobservată. Revenind la structură, observăm că după ce sunt stabilite limitele perene ale teoriilor sintaxei tradiționale („logicismul, semanticismul și caracterul servil față de sintaxa limbilor clasice”), autoarea remarcă progresul sintaxei moderne „în speță, cea structuralistă”, („dar și cea transformațională”) care „accede la formalizare”, respectiv „pune în evidență sensurile structurale determinate de organizările în care sunt cuprinse acestea” (p. 7). Pentru gramaticienii timpului, ca și pentru autoare, toate ideile din spațiile europene și de peste ocean sunt atât de noi și de seducătoare, încât, cercetându-le, se întrevede posibilitatea deschiderii pentru sintaxa românească a unor pragmatico-semiotice și stilistico-sintactice. Cred că, raportându-ne la momentul apariției cărții, este pentru prima dată când într-un studiu lingvistic românesc, se vorbește de o „sintaxă a enunțării” (p. 8), ideea de enunț sintactic fiind străină tuturor sintaxelor tradiționale românești care, invariabil, se opresc cu descrierile la macrounitatea sintactică numită frază. Încercări ulterioare și răzlețe de elevare a acestui concept au mai fost, dar abia în 2005, la zece de ani după apariția lucrării de față, autoarele tratatului academic,

cunoscut drept noua gramatică academică, intitulează volumul al doilea nu „sintaxa” cum se proceda, ci „enunțul”, consacrand obiectul sintaxei moderne, cercetarea enunțării. Studiile la care se raportează Elena Dragoș sunt, de asemenea, de o valoare consacrată, teoriile lui Levinson, combinate cu cele ale Catherinei Kerbrat-Orecchioni și ale altor pragmaticieni, fiind reinterpretate din perspectiva cadrului general al discuției și a liniei de cercetare care va fi dezvoltată în volum. Dintre acestea, ne oprim la conceptul de „univers de discurs”, care le aduce cu sine și pe cele de „constrângeri sistemice”, „constrângeri ritualizate”, adăugate celui de „interpretant”, rolului deicticelor și anaforicelor, actului enunțării și enunțului produs, astfel încât *melange*-ul conceptual și arhitectural: limbă/gândire/vorbire/sens/metasens/semnificație/discurs/enunț/locutor/allocutor/context ș.a. să denote exact ce înseamnă a cerceta un fapt sau o teorie lingvistică: a lua în calcul toți parametri implicați, în efortul de a înțelege cât mai bine ce înseamnă comunicare pe diversele ei paliere. Noi am numit aparatul conceptual „melange” pentru a-i surprinde complexitatea factuală și teoretică pe care o transmit unei enunțări privite din perspectiva structurării și înțelegerii ei, dar autoarea, dimpotrivă, parcurge rațional, metodic, sistematic aceste fațete ale problemei, desfășcându-le și punându-le în corelație ori comparație, de unde și subtitlurile: „pragmatică și sintaxă” (p. 9), „sintaxă și stilistică” (p. 16), „sintaxă și semantică” (p. 38), dar și „sintaxă și retorică” (*passim*) ș.a. După studierea interrelațiilor dintre pragmatică și stilistică, autoarea face o apologie *pro domo* relației dintre stilistică și sintaxă, urmărind cu acribie demonstrarea ideii că stilistica este precursora ontologică a sintaxei, ea fiind liderul de expresie, în fapt, formele sintactice subsumându-se intenționalității expresive. Urmele acestei regente sau suveranități intenționale și reale stau în figurile sintactice, iar avocații ideii sunt marii stilisticieni francezi, germani și alții pe care autoarea îi citează exhaustiv și dialogal. Tot acest excurs din preambulul lucrării este, de fapt, o pregătire a receptorului pentru înțelegerea punctului de vedere utilizat în volum în ceea ce privește interpretarea materialului de tip corpus exemplificativ. Din acest unghi de vedere, consemnarea figurilor sintactice și exemplificarea lor cu excerpte din limba veche, precum și aparatul critic sunt extrem de bine articulate în context. Ceea ce este încă demn de remarcat este faptul că studiile de sintaxă istorică a limbii române de tip monografic sau *vademecum* nu au fost mult timp inițiate explicit în lingvistica românească, autoarea însăși arătând că acest necesar era umplut, pentru momentul la care se referea, de edițiile critice ale vechilor texte românești, care conțineau și adnotări privind sintaxa textelor. Necesitatea unor studii monografice axate pe teorii bine articulate, generatoare de progres științific și de inovație metodologică, era însă, și rămâne, resimțită de toți lingviștii și de aceea, demersul de față, fiind și bine condus, a avut efectul de a se impune întrucâtva și ca *modus operandi*. În ceea ce privește metoda de cercetare, nuanțarea metodei specifice de cercetare în lingvistică, cea comparativă, este una corectă, așa cum bine se subliniază: „compararea în sintaxă ar putea fi gratuită, deoarece «spre deosebire de fonetică și morfologie, evoluția sintaxei e în largă măsură dependentă de factori externi sau de raporturi logice»” (p. 25, nota 1), prin urmare, remarcă Elena Dragoș, dacă „din punct de vedere istoric, e suficientă compararea unităților, din punct de vedere pragmatic e obligatorie interpretarea lor”. Sistematizarea materialului este întâi conceptuală, apoi istorică, figurile sintactice fiind clasificate și descrise ca „figuri de construcție sintactică” (p. 20–22), „figurile insistenței” (p. 22–23), „figurile ambiguității” (p. 23), apoi întreg corpusul sintactic fiind resistemizat din punctul de vedere al moștenirii latine (p. 27–43), al elementelor nelatine (p. 43–45), urmate de o sinteză privind „principalele fenomene sintactice caracteristice daco-românei vechi” (p. 46–70). Subclasificarea continuă cu rafinări cantitative și calitative, într-o ultimă secțiune discutându-se relațiile sintactice cu mărcile și conectorii lor (p. 88–131). Sub-subtitlurile demonstrează, clar credem, caracterul exhaustiv al interpretărilor, aproape toate funcțiile sintactice fiind ilustrate și discutate conform etapei istorice de dezvoltare a limbii. Remarcăm, de aceea, bogatul material exemplificativ, axat în principal pe izvoarele de tip monument al limbii române, dar și lingvistic, ale secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, deloc ușor de cercetat și procesat. Nu vom intra în polemici și nici în alte descrieri de amănunt, întrucât am excede cu mult intenția lucrării de față, dar subliniem cu convingere că volumul *Elemente de sintaxă istorică românească* rămâne o lucrare de referință în biblio-

grafia românească de specialitate, el fiind un instrument de lucru indispensabil pentru editarea și adnotarea textelor vechi românești, dar și un bun început pentru orice cercetare de sintaxă veche românească și nu numai.

MIHAELA SECRIERU
Academia Română
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”
Facultatea de Litere
Iași, Bd. Carol I, 11
msecrieru@yahoo.com

MIHAELA MUNTEANU SISERMAN, *Nume și simțuri: corespondențe semantice în configurații denominative*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2015, 255 p. + *Index auctorum et siglorum* + *Index nominum et rerum*.

Alcătuită dintr-o suită de studii publicate (între 2011 și 2016) în reviste și volume de specialitate, apărute în țară sau în afara ei (vezi precizări în *Introducere*, p. 10–12), cartea este rezultatul interesului manifestat de Mihaela Munteanu Siserman, în ultimii ani, pentru domeniul *onomasticii*. În deplină consonanță cu tendințele recente din cercetarea onomastică, autoarea s-a orientat preponderent spre *zonele neconvenționale*¹ ale acesteia; în mod necesar, extinderea ariei de investigație s-a produs printr-o semnificativă *deschidere semiotică* (semantică referențială, pragmatică) și *interdisciplinară* (perspectivă socio-culturală).

O anumă predispoziție spre o funcționare „antagonică” a numelor date *obiectelor* – în sensul cel mai larg al acestui termen – creează posibilitatea schimbărilor de *statut al denumirilor* pe parcursul evoluției lor în spațiul comunităților socio- și etnolingvistice; astfel, un *nume* – inițial – *propriu* apare utilizat, la un moment dat, ca *nume comun*, iar acesta din urmă poate dobândi, în anumite circumstanțe, valențe semantice specifice numelui propriu.

Studiile din volumul Mihaelei Munteanu Siserman ilustrează cele două virtualități funcționale, grupate în patru capitole, sub genericele de: I. *Nume proprii vs nume comune*, II. *Onomastică senzorială*, III. *Onomastică frazeologică* și IV. *Antroponimie diacronică*; sunt urmărite și organizate o seamă de „configurații denominative” în care numele propriu este mai mult sau mai puțin implicat prin trăsături semantice sau aspecte structurale diverse.

Titlurile a numeroase secțiuni din sumarul cărții avertizează cititorul despre varietatea „obiectelor” ale căror denumiri urmează să fie examinate: nume proprii de *parfumuri* (NPP), de *preparate culinare* (GAN), de *vinuri* și *soiuri de struguri românești*, nume de *emisiuni* din spațiul media românesc, denumiri ale *monedelor* naționale, ale unor termeni din *nomenclatorul medical* și, în fine, *supranumele* unor voievozi și domnitori din Evul Mediu românesc.

Multitudinea „decupajelor” obiectuale/materiale a fost supusă unei laborioase operațiuni de inventariere și categorizare a „structurilor denominative” (cuvinte sau forme lingvistice mai com-

¹ La Facultatea de Litere din Baia Mare, s-a constituit și funcționează (începând cu anul 2010) *Centrul de Onomastică*, inițiat și coordonat de prof. univ. dr. habil. Oliviu Felecan. Alături de cercetătorii formați: prof. univ. dr. habil. Daiana Felecan și conf. univ. dr. Mihaela Munteanu Siserman, ca membri ai Centrului de Onomastică, mai participă și cercetători în formare, masteranzi și doctoranzi. Două dintre volumele publicate: *Unconventional Anthroponyms: Formation Patterns and Discursive Function* (eds. O. Felecan and D. Felecan), Cambridge Scholars Publishing, 2014, și *Name and Naming. Proceedings of the Third International Conference on Onomastics. Conventional/Unconventional in Onomastics*, ed. Oliviu Felecan), Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2015, sunt consacrate tocmai zonelor neconvenționale ale onomasticii.